

FIGUUR 5 - Differentiatie modellen in de leesles – Taalpilots (PO-raad) (2008)

tijd	gezamenlijke start van de les		
	zelfstandige verwerking	instructie en begeleide oefening	
		<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="background-color: #cccccc;">zelfstandige verwerking</td> <td>verlengde instructie en begeleid oefenen voor de risicoleerling</td> </tr> </table>	zelfstandige verwerking
	zelfstandige verwerking	verlengde instructie en begeleid oefenen voor de risicoleerling	
	feedbackronde door de leerkracht		zelfstandige verwerking
			feedback door de leerkracht
gezamenlijke afsluiting van de les			

De werkwijze die de 1-Zorgroute voorschrijft (figuur 5), kenmerkt zich door het organiseren van werkinstructie, basisinstructie en verlengde instructie. Deze organisatie betekent in een combinatiegroep van twee jaargroepen kunst en vliegwerk. In een combinatie van drie jaargroepen is een dergelijke organisatie nauwelijks haalbaar.

- De instructie staat onder grote tijdsdruk. Dit betekent in de praktijk dat er te weinig tijd is voor interactie, differentiatie en reflectie. De leerstofinhoudelijke instructie op bijvoorbeeld strategiegebruik en het doel van de les komen onvoldoende goed aan bod.
- Daarbij lijkt het erop dat het doel van veel instructies erop gericht is de leerlingen ‘aan het werk te zetten’. Hoewel de eerstvolgende les vaak te maken heeft met een simpele, enkelvoudige verwerking van nieuwe of al eerder aangeboden leerstof, besteden leerkrachten veel tijd aan deze werkinstructies.
- De didactische principes van interactie, wederzijdse communicatie, open en gedifferentieerde vraagstelling, ruimte, tijd en gelegenheid tot het gezamenlijk onderzoeken van de vraag, de probleemstelling, de mogelijke oplossing(en) en de verschillende aanpakken, komen onvoldoende uit de verf.

Groep 5/6 aan het begin van het schooljaar. In groep 5 staat de spellingregel 'woorden die eindigen op een -gt klank schrijf je als -cht' centraal... ucht, acht, echt, icht etc. Meester Jan doet enkele woorden voor op het bord. Vervolgens kan groep 5 vlot aan het werk met hun verwerking en kan meester Jan verder met de instructie aan groep 6. Wat niet in de instructie aan de orde is geweest, is de relatie met woorden als legt, zegt, ligt etc. Ook de betekenis van woorden, als 'gericht', worden niet besproken. Deze betekenissen zijn vaak nodig om te weten hoe je iets schrijft ('Hij ligt in het zonlicht'). Het feit dat er geen ruimte is voor het ophalen van voorkennis en gezamenlijk inoefenen, leidt ertoe dat de leerlingen enkel nadoen wat is voorgedaan.

- Een leeracyclus is rond. Dit betekent dat een les zich kenmerkt door de volgende fasen: voorkennis ophalen, doel benoemen, presentatie, instructie op strategiegebruik, begeleid inoefenen en reflectie. Tijdens de reflectie wordt niet alleen besproken wat leerlingen geleerd hebben tijdens de les of wie welke leerstof af gekregen heeft, maar er moet ook ruimte zijn voor de toepassing van het reeds geleerde binnen een betekenisvolle context en het verbinden met nieuwe leerstof; de vooruitblik. Men geeft aan dat voor deze stap weinig tijd blijkt te zijn in combinatiegroepen.

Janneke staat al enkele jaren voor groep 6/7/8. Sinds vorig jaar reflecteert ze structureel periodiek terug en vooruit bij het vak rekenen. Ze laat de leerlingen eerst individueel en daarna in tweetallen een behandeld blok bekijken. Per tweetal wordt één rekenprobleem uitgekozen, waar ze beide moeite mee hebben. Janneke organiseert deze periodieke reflectie klassikaal. Dat wil zeggen, elke groep doet mee aan deze activiteit, echter wel met hun eigen methodeboek. Gezamenlijk worden dan de 3 moeilijkste sommen van het afgelopen blok besproken. Hierbij gebruikt ze logischerwijs de kennis en vaardigheden van de leerlingen in groep 7 en 8. Een vergelijkbare werkwijze gebruikt ze bij het vooruitblikken. Janneke geeft aan dat ze in voorgaande jaren nooit de tijd vond om te reflecteren. Ook constateert ze dat de opbrengsten van het rekenonderwijs, sinds het structureel terug- en vooruitblikken, zijn gestegen.

- Leerlingen in combinatiegroepen verwerken veelvuldig zelfstandig en individueel leerstof. Dit maakt dat ze van hun beschikbare onderwijstijd veel tijd besteden aan het 'maken' van het geleerde. Activiteiten waarvan we weten dat meer leerwinst geboekt wordt wanneer men kiest voor interactie met leerkracht en medeleerlingen, worden veelvuldig alleen en schriftelijk verwerkt.

Teun staat voor groep 7/8. In groep 8 staat woordenschat op het programma. De leerlingen schrijven 20 woorden in hun taalschrift en met behulp van het woordenboek schrijven ze de betekenis erachter (een lesactiviteit waarvan de methode aangeeft deze mondeling aan te bieden). Gezien de druk op instructietijd kiest Teun voor deze verwerking. Terwijl de leerlingen allemaal taakgericht hun opdracht vervullen, geeft Teun instructie aan groep 7. Eén van de leerlingen, Matthijs uit groep 8, vraagt bij het voorlaatste woord de aandacht van Teun. Blijkbaar leest hij het woord verkeerd en is de zoektocht in het woordenboek vooralsnog zonder resultaat. Teun wijst Matthijs op de foute leeswijze en Matthijs kan weer verder. Wanneer hij de les heeft afgerond, legt hij z'n schrift in de 'nakijkbak'. Eenmaal teruggekeerd aan zijn tafel vraagt een medeleerling aan Matthijs de betekenis van het zo pas gezochte woord (propaganda). Op deze vraag reageert Matthijs fluisterend: "Ik heb m'n schrift al ingeleverd."

Dagelijks staan leerkrachten voor de keus hoe ze bepaalde leerstof moeten aanleren en laten verwerken. De keus die Teun in bovenstaand voorbeeld maakt, is herkenbaar; hij 'maakt' tijd door groep acht aan het werk te zetten voor instructie aan groep zeven. Op lange termijn leiden dergelijke verwerkingen niet tot hoge opbrengsten.

- Ten slotte geven betrokkenen aan dat de oplossing voor het 'probleem' combinatiegroepen vaak wordt gezocht in het verfijnen van de organisatie en de leerstof. Hoewel niet aan de juistheid van de keuzen wordt getwijfeld, geeft juist de uitwerking van deze verfijning, afstemming, problemen. Wat wel, wat niet? Wat eerst, op welk moment, hoe lang? En... wat dan?

Marije staat in groep 3/4/5. Ze schrijft elke dag een dagplanning voor zichzelf. In deze planning zijn de groepsinstructies, verlengde instructies en klassikale activiteiten opgenomen. Daarnaast heeft ze de instructie/begeleiding van zorgleerlingen uit de verschillende groepen strak gepland. Hoewel Marije zeer planmatig en doelgericht werkt, verzucht ze tijdens een gesprek: "Ze gaan nou eenmaal niet langer naar school dan 5,5 uur per dag."

Enerzijds een verontrustende lijst met knelpunten. Zeker als men kijkt naar de invloed van bepaalde keuzes op de opbrengsten van het onderwijs en de daarmee gepaard gaande conclusies uit het rapport van de inspectie. Echter, de eerder genoemde passie voor onderwijs en de daaruit voortkomende wens om oplossingen te vinden, is bemoedigend.